

Bog anmeldelse til PPT 2016.

Svend Brinkmann: Ståsteder.

10 gamle ideer til en ny verden.

Gyldendal Business, august 2016, 200 sider, pris 250,- kr.

Svend Brinkmann har begået endnu en debatbog som en slags opfølger på succesen med 'Stå fast'. Jeg anmeldte hans opgør med tidens udviklingstvang i PPT, nr. 5/6 2014, side 148-152. Brinkmann gjorde sig i Stå fast til talsmand for netop at stå fast og ikke konstant være fleksibel og i bevægelse. Med den nye bog søger han at formulere Ståsteder, som er værd at stå fast på. Der er 10 af slagsen: Det gode. Værdigheden. Løftet. Selvet. Sandheden. Ansvaret. Kærligheden. Tilgivelsen. Friheden og Døden. Bogen 'Ståsteder' synes i lighed med 'Stå fast' at dele læserne i to klubber – de som nærmest er Brinkmann fans, og de som måske nok finder hans kritik af en hovedløs nyttetænkning og instrumentalisering sympatisk, men som finder hans svar mangelfulde eller utilstrækkelige, ja endda ligefrem banale. Brinkmann-klubben tæller prominente navne som fx Sorine Gotfredsen og Lone Nørgaard (Dansk samling). Den mere kritiske klub tæller navne som fx Stefan Hermann og Rune Lykkeberg.

Brinkmann ønsker med sin nye bog at bidrage til at skabe 'besindelse' på de fænomener, "der har egenverdi i vores liv", som han formulerer det afslutningsvis i Ståsteder. Om det vil lykkes skal jeg for indværende lade være usagt, men bogen har i hvert fald allerede både skabt debat og salg af Ståsteder.

Bogen indledes med en knap 40 sider lang prolog med titlen: Det meningsfulde liv. Her præsenteres bogens mantra: at være mål i sig selv. Dette mantra kobles til begrebet mening, idet det hævdes, at mening er knyttet til fænomener, som er mål i sig selv og til aktiviteter, som udføres for deres egen skyld. Ståsteder er for Brinkmann fænomener, der er et mål i sig selv. Brinkmann er en sand mester i at formulere (tilsyneladende) modsætningspar, som fx 'nyttig og unyttig' og så give dem et retorisk tvist. Jeg tror man kan sige, at Brinkmann med Ståsteder ønsker at gøre nytte på en unyttig måde. Et andet modsætningspar, som også gik igennem i Stå fast er 'indre og ydre'. Brinkmann slår kategorisk fast, at det meningsfulde ikke er noget indre, men noget ydre, som vedrører vores fælles sociale liv. Ifølge den nye aforisme er selv-*udsig*t vigtigere end selv-*indsigt*. Brinkmann fremskriver her allerede i prologen enten/eller positioner, hvor det havde været fagligt og sagligt velbegrunderet at undersøge forholdet mellem udsigt og indsigt, altså en både/og position.

Grundlæggende er Ståsteder et opgør med instrumentalisering og hovedløs nyttetænkning. Penge tages som eksempel på den instrumentelle logik, hvilket jo også salig Karl Marx gjorde. Der er i det hele taget noget velkendt over kritikken af instrumentalismen, hvilket selv sagt ikke gør den mindre velanbragt. Brinkmann nævner da også i bogens epilog, at han er inspireret af Theodor Adorno og Max Horkheimer. Hans beskrivelse af instrumentaliserings logik leder mine tanker hen på en senere tysker af samme tradition, nemlig Jürgen Habermas, der for mere end 30 år siden hævdede, at systemverden i stadig stigende grad koloniserede livsverden.

Et andet eksempel er instrumentalisering af børns leg. Børn leger for at lege – legen har sig selv som formål eller måske endnu bedre – den har intet formål og er i den forstand unyttig. Børn lærer ganske vist af at lege, men de leger ikke for at lære. Legen har med andre ord værdi i sig selv! Der ses i disse år en tendens til at kolonisere legen ved at gøre den til instrument for indlæring i børnehaver og skole. Legen kunne have været et af Brinkmanns ståsteder. Han har, som allerede nævnt, valgt ti andre temaer med afsæt i lige så mange forskellige filosoffer.

Det gode forbindes med Aristoteles, Værdigheden med Kant, Løftet med Nietzsche, Selvet med Kierkegaard, Sandheden med Arendt, Ansvar med Løgstrup, Kærligheden med Murdoch, Tilgivelsen med Derrida, Friheden med Camus og Døden med Montaigne. Det overraskede mig, at der ikke blev plads til Michel Foucault, man skulle næsten tro, at det var, fordi han foruden at være filosof/idehistoriker også var psykolog, idet psykologien kategorisk afskrives som muligt grundlag for formulering af Ståsteder (side 20 ff. & P, nr. 8, side 25-26, 2016). Brinkmann ønsker at basere sin anti-instrumentalistiske tænkning på et menneskesyn, hvor mennesker ses som forbundne, forpligtede og dannet i møder med andre og som mere end sig selv. Med dette afsæt kunne psykologer som fx Jerome Bruner, Michael Cole og Richard Shweder for mig at se, have været både oplysende og opbyggelige at inddrage.

De ti ståsteder (og filosoffer) har fået hver deres kapitel. Jeg skal i denne sammenhæng begrænse mig til omtale af de to kapitler, hvor Brinkmann tager afsæt i danske filosoffer, nemlig kapitel 4 og 6.

Lad os starte med selvet. Her trækker Brinkmann især på Søren Kierkegaard og indleder med det berømte citat om selvet som et forhold, der forholder sig til sig selv. Selvet ses som en refleksiv proces. Det bliver til i relation til noget andet end sig selv – hos Kierkegaard angiveligt Gud. Brinkmann må næsten modvilligt ty til psykologien for at finde et sekulært bud på dette andet end sig selv. Han nøjes her med at henvise til George Herbert Mead og Lev Vygotskij. Det er for så vidt helt relevant, idet jo Mead fremhævede det sociale som noget dynamisk, der gik forud for det individuelle. Han anskuede endvidere selvet som et refleksivt forhold, idet han gjorde gældende, at vi så at sige bliver bevidste om os selv gennem andre menneskers reaktioner og perspektiver. Det kan imidlertid undre, at en professor i psykologi ikke tager afsæt i den videnskabelige udviklings- og socialpsykologi af i dag, hvilket jo blandt andet kunne have bragt hans fremstilling på sporet af vores intersubjektive tilblivelse.

Brinkmann ser sin forståelse af selvet som et etisk betinget selvforhold, der som pointeret, er dannet af andet end sig selv som en slags værn mod instrumentalisering af selvet. ”Selvet er ingen ressource, der skal optimeres, og det bør ikke kapitaliseres af human resource managers” – selvet er ingen vare, som også før nævnte Marx kunne have sagt det, hvis han da ellers havde haft selvet som en del af hans ordforråd.

Det er for Brinkmann det refleksive selvforhold, der kan siges at have egenværdi.

Det andet ståsted, som jeg kort vil omtale, er ansvaret. Her trækker Brinkmann især på K.E. Løgstrup og indleder med det programmatisk citat om, at den enkelte aldrig har med et andet menneske at gøre, ”uden at han holder noget af dets liv i sin hånd”. Det er for Løgstrup et grundvilkår i tilværelsen, at vi er gensidigt

Boganmeldelse til PPT 2016.

afhængige og udleverede. Den etiske fordring eller ansvar er derfor ifølge Løgstrup at tage vare på det af den andens liv, der er udleveret til en. Dette er for Brinkmann ”et væsentligt eksistentielt ståsted, som ikke lader sig instrumentalisere uden at blive ødelagt.”

Brinkmann må siges at gå all in med sit normative projekt om ståsteder, når han skråsikkert hævder, at vi erkendelsesmæssigt har direkte adgang til den sociale verden gennem vores håndtering af den. Det er der nu mangan en nutidig filosof, psykolog, sociolog eller hjerneforsker, der er knap så sikker på. Lad mig som eksempel blot nævne én af Ståsteders husfilosoffer, nemlig poststrukturalisten Jacques Derrida.

Bogen afsluttes med en knap 20 sider lang epiløg med titlen: Perspektiver på livets mening. Brinkmann skriver sig her eksplicit ind i den kulturpessimistiske kritik af blandt andet den samfundsmæssige instrumentalisering, som stod at læse i den epokegørende bog: Oplysningens dialektik, som Adorno og Horkheimer udgav i 1950'erne.

Brinkmann afrunder Ståsteder med at opstille en slags ’meningsmatrix’ med fire forskellige perspektiver på mening. Han tilslutter sig ’en forståelse af mening som knyttet til et fællesmenneskeligt forpligtigende handlingsliv’. Det er dog uklart for mig, om mening i det perspektiv ses som kontekstuel bestemt og som skabt i social praksis, som tilfældet er i den kulturpsykologiske tilgang, som jeg indledningsvis efterlyste. Brinkmann nævner også flere mulige ståsteder som fx Leg, Tillid, Kunst og Demokrati – sidst nævnte tema kunne måske i øvrigt have givet plads til filosofen John Dewey.

De temaer som bogen Ståsteder anslår, ser jeg som gode afsæt for drøftelser og refleksioner. Brinkmann skriver klart, medrivende og med mange tankevækkende eksempler. Han inviterer os læsere til at ’besinde’ os på gamle ideer, idet de hævdes at være opbyggelige i en ny verden, som måske ikke er så ny endda. Jeg kan bestemt anbefale bogen, også selvom man ikke er til gamle ideer til en verden i stadig forandring.

Jeg afsluttede min anmeldelse af Stå fast af med følgende påstand: ”’Rødder og fødder’ er nemlig ikke hinandens modsætning, men hinandens forudsætninger!” Nu har Brinkmann så givet 10 bud på ståsteder som en slags ’livsoaser’ – rødder. Jeg glæder mig allerede til hans næste bog, som forhåbentlig giver 10 bud på en økonomisk og politisk tænkning – en slags handleplatform, der kan medvirke til at ændre en accelererende og instrumentaliserende samfunds- og verdensorden, altså fødder, der sætter os i bevægelse - gør os til aktører i en ny verden.

Højbjerg, 09.09.2016

Ole Løw er autoriseret psykolog, godkendt klinisk efteruddannelse og specialist- & supervisor godkendt i pædagogisk psykologi.